Hagas-gården

av Christer Forssander.

Man brukar rätt och slätt säga Hagas, och alla som varit på Arholma ett tag vet vad man menar. Gården ligger centralt placerad invid byvägen just där man tar av till Österhamn. Hur många gånger har man inte genom åren sagt. ”Vi syns vid Hagas vägskäl”. Eller om man får bärhjälp av en Österhamnsbo. ”Sätt väskan vid Hagas”, för själv bor man längre norr ut.

Stamfastigheten 17:1 med ”Hagaslängan” där Per-Henrik och Anne-Marie bor idag. Upp mot kyrkan syns Bergsstugan där ”Hagas Gretas” syster ”Sy Britta” bodde.
Foto: Christer Forssander.

JAG TROR att det är för att hagasborna lät sin skonert *Apollonia* gå till sin sista vila i Österhamn som man numera förknippar Hagasgården mer än andra arholmagårdar med segelfartygstiden. För sant är att Södergården hade sin *Ami* och del i *Tapperheten*, Simesgården sin *Rio*, Norrgården sin *Juno*, och inte att förglömma Arholma-Kalles pappa August Andersson som lät bygga jakten *Cyrus*. August hade den gård som idag är vandrarhemmet Bull-August. Arholma-Kalle har i sina böcker livfullt berättat om hur det var på den tiden när *Cyrus* byggdes på Stenbacksnäs varv i Österhamn. Ja många var de, men bara *Apollonias* vrak finns kvar och minner om hur det en gång var.

Hagas Olle & Greta

Det var Olle som lade upp *Apollonia* i Slåttsundet i Österhamn. Olle var Hagas sista redare, byfogde och bonde. Olle levde mellan 1846-1943.

Grunden för denna uppställning är hämtad från Kurt Kronas sammanställning ” SLÄKTTAVLOR OCH ÄGARFÖRTECKNINGAR för vissa av Bjökö-Arholmas redar- och skeppsgårdar”. Utgiven av Björkö-Arholma Sjömannaförening 1997. Vill du följa Hagas-gårdens ägarförteckning före 1850 hänvisas till denna skrift.

Anders-Petter
sjöman och flyttade till San Fransisco och blev stuvarbas.

Hagas-Agneta
bodde på stamfastigheten17:1

Anna Eriksson & Emil
bodde i Björkliden. Emil var tullare.

Hagas-Agneta, systerdottern Gunhild och systersonen Per skötte gården

Annas och Emils barn

Per & Ingeborg *Eriksson bodde i Öregrund. Per var tullare.*

Gunhild *i Björkliden.*

Nina & Henrik *Sjöblom (affärsidkare).*

Ivan *var lots och dog ung. Frun Astrid gifte om sig med Tor på Södergården.*

Herman* *var sjöman. Drunknade som ung.*

Dina *flyttade till Stockholm kom tillbaka som äldre.*

Eivor i Ängsdalen
Gunvor i Bergsstugan

Dotter Britta

Ej på Arholma mantalsskrivna.

Hans-Olof *(lots)*
&
Christina

Per-Henrik
&
Anne-Marie

* Herman var en av flera arholmapojkar som omkom utanför den tyska kusten när skonerten *Anna* från Norrtälje sänktes den 16 oktober 1916. Se sidan 43.

Vy mot Österhamn. Bild tagen från båkens takfönster.

Foton på detta uppslag, Christer Forssander.

DET FINNS en annan sak som också är unikt med Hagas, och det är att i gårdens gammelhus döljer sig ett grandiost kulturarv från gångna tider. Jag har själv sett det, för Per-Henrik, en av Hagas ägare, har visat mig.

MYCKET AV det som är bevarat tillhör kvinnornas värld, såsom redskap för lin- och ullberedning, men där finns också allt från jordbruks- och fiskeredskap till sådant som är förknippat med segelsjöfarten. Jag tror att sammantaget med vad som finns på öns övriga gårdar så skulle vi kunna få ett hembygdsmuseum, minst lika fint som det Simpnäsborna har, om bara viljan finns.

MILJÖN nedanför båkberget där lotsåldermans boställe en gång låg står bara och väntar. I dag har vi lotsbåten som kommer från Hagas uppställd där. och Båkbergsgården är lågutnyttjad och behöver fyllas med aktiviteter för att motivera sin driftskostnad. Tillbaka till Hagasgården. Jag kan dock inte avhålla mig ifrån att på bild visa ytterligare några objekt som finns i Hagas gömmor.

På vinden fanns allt från rissel till bandvävstol.

I ladugården fanns trätunnor av alla de slag.

Pelle var tullare. Här en bild från ett sprittillslag.

”Apollonias” skeppsklocka hänger normalt på vinden.

ÅRSTIDERNAS gång delade upp göromålen på ön så också på Hagas. Jag måste i detta sammanhang hänvisa till Berit Eldviks bok ”Arholma skärgårdskultur i förändring” utgiven 1992 av Nordiska museet där Berit på ett förtjänstfullt sätt, både i ord och bild, skildrat öns göromål och liv. Då med hjälp av Agnes Westerberg som bodde i granngården till Hagas. Boken söks antikvariskt. I boken framgår tydligt kvinnornas betydelse både i ord och bild för öns dagliga liv då männen kunde vara borta i bland årsvis på grund av segelsjöfarten. Där kan man på sidan 207 se Hagas-Agneta ro korna till bete på någon av ”holmarna” (Arholmas egen övärld söder om ön belägen mellan Idö och Arholma).

Sälspjut och en besman ligger på golvet. (Besman, en äldre typ av handvåg)

Sädesfälten intill Hagas och Norrgården 1944.
Foto: Åke Bergman.

HAGASGÅRDEN har efter Hagas-Olle och Hagas-Greta kommit att i två generationer domineras på spinnsidan. Så var fallet ända tills Hans-Olof och Per-Henrik köpte gården av det oskiftade sterbhuset. Olle och Gretas son Anders Petter emigrerade till Amerika och det blev de två systrarna Agneta och Anna som skulle föra gårdens traditioner vidare. Agneta kom att sköta sina åldrade föräldrar och

Tant Agneta med Per-Henriks och Anne-Maries dotter Maria i sitt knä.

Gunhild Eriksson med sommargästen Gunilla Eriksson samt Anna Eriksson dotter till Hagas-Olle och Hagas-Greta.

blev den som bosatte sig i stamfastigheten medan Anna gifte sig och fick många barn. Även i detta led försvann manssidan i unga år dels genom olyckor och dels på grund av yrkesval. Kvar på ön blev kvinnorna. Av tre söner blev bara Pelle kvar och han fick jobb som tullare i Öregrund. Pelle kom dock hem till gården och hjälpte kvinnorna så ofta han kunde. Man hade dock gårdskarlar till hjälp särskilt i skördetider.

OM MAN tittar på mansdelen av Hagas så har samtliga män haft sin anknytning till havet. Olle var redare, Anders-Petter blev sjöman, som sedan fastnade i San Fransisco som stuvarbas. Av påföljande generations män blev en lots, en sjöman och en tullare. Och när man är framme i nutid så blev Hans-Olof lots och Per-Henrik fick sin anknytning till havet genom sitt arbete i skärgårdens kustförsvar. Kort sagt, männen arbetade utanför hemmet och kvinnorna skötte gården. Hur blir det då i framtiden? Ja det är bara att hoppas att gården på något sätt hålls inom släkten och inte faller sönder i för många avstyckningar och utförsäljningar till sommargäster. Inget ont om sommargäster men det behövs också några sammanhållande gårdar särskilt om dessa vilar på ett tungt kulturarv.

NÄR DET gäller Hans-Olof och Per-Henrik så kom båda i sin ungdom att tillbringa mycket tid på Arholma. Per-Henrik gick också i skola på ön.

PER-HENRIKS föräldrar Nina och Henrik kom ju också att driva handelsbod på ön. Handelsboden låg i andra huset när man tar av upp mot byn i från norra bryggan. På vänster hand låg butiken vid den så kallade ”Henriks backe”. Om ni vill läsa om handelsbodarna på Arholma hänvisar vi till 2006 års Arholmabrev, där detta ämne behandlas mer ingående.

På Hagas trappa 1904. Hagas-Olle till vänster med inbjudna jaktgäster.

Ur Arholma-Kalles sjömanskista, ett relativt tidigt foto på ”Apollonias” vrak.

Per-Henriks pappa Henrik (t.v.) i samspråk med författaren Arholma-Kalle.

Arholma skola samlad nere i Österhamn vid ett av de gamla båthusen. Från vänster: Klas-Göran Westerberg, Lars-Erik "Galento" Andersson, Gösta Rosen, Margareta Hammarström, Sonja Hagstroem, Per-Henrik Sjöblom och Lars-Erik (Kie) Lindholm.

PER-HENRIK Sjöblom och Hans-Olof Eriksson är kusiner och delägare i Hagasgården. Båda är aktiva och inflytelserika profiler på Arholma. Hans-Olof som mångårig ordförande i vägföreningen och Per-Henrik tidigare mångårig ordförande i byalaget. Tillsammans har de gjort Hagas till en av de viktigaste gårdarna på ön. Utöver kusinernas föreningsengagemang har deras näringsverksamhet varit viktig för öns utveckling, dels genom deras innehav av öns sågverk, dels genom Per-Henriks verksamhet som bryggbyggare. Flertalet av de bryggor som uppförts på ön under de senaste åren har Per-Henrik som upphovsman. Kort sagt Hagasgården har oftast ett finger med i spelet när det gäller Arholmas utveckling.

Per-Henrik Sjöblom lyssnar intresserat på instruktioner vid öns årliga brandövning.

Hans-Olof Eriksson f.d. lots och ordförande i Arholma vägförening.

HANS-OLOF är uppvuxen på söder i Stockholm och i Öregrund. Pappa Pelle arbetade på en tulljakt som opererade i hela skärgården. Man jagade spritsmugglare. Då kriget kom flyttade familjen till Öregrund när Pelle blev stationerad där. Hans-Olof fick då gå i realskola i Östham-

Modellen av ”Apollonia” är byggd av sjömannen William Johansson från Gräsö.
Foto Christer Forssander.

mar. Vid 16 års ålder gick han till sjöss på skolskeppet *Falken*. För att få sjötid gick han på olika båtar både för rederierna Transatlantic, Johnsson-line och Svea-bolaget. Sedan blev det sjöbefälsskola. 1961 började Hans-Olof som lots. Han är den ende i släkten som varit och hälsat på Hagas-Olles son Anders-Petter i San Fransisco. Lotslotten var liten på Arholma lotsplats. Man hade låg grundlön och kunde få rycka ut med kort varsel. Det var ofta små båtar på väg upp mot norrlandskusten. Lotsplatser som hade större båtar var bättre då lotslotten blev större. Man fick betalt i förhållande till hur stor båten var. Dessutom var man inte så många lotsar på Arholma så man kom fort på tur. Man hann knappt komma hem förrän man skulle ut igen. Annat var det på Sandhamn där man var uppåt 15 lotsar. Då tog det ett tag innan man stod på tur igen.

HANS-OLOF bor idag som pensionär både på Arholma och Upplands-Väsby. Det är som att komma till ett maritimt museum när man besöker honom. Där finns fartygsmodeller vart än man ser, både hel- och halvmodeller. På väggarna hänger också mycket konst. Där finns skeppstavlor av roslagsskutor och flera stora oljor av Harald Lindberg. Bland skeppsmodellerna hittar jag också gårdens egen båt *Apollonia*. Båten är detaljrik med manskap både i rigg och på backen.

”Apollonia” var en tvåmastad råsegelskonare. Hon hade fyra rår på fockmasten samt gaffelfock. På stormasten fanns den vanliga bestyckningen med stor och toppsegel. Med klyvare, jagare och andra småsegel hade hon tretton segel. Hon hade åtta mans besättning och var 28 meter lång, peket oräknat. (ca 5 m.) ”Apollonia var 8 meter bred.

Den nya bryggan nedanför dansbanan byggs 2009 av Per-Henrik Sjöblom m.fl. Viktigt för besökande till Arholma, bl.a. till restaurangen.
Foto Christer Forssander.

Att vara ordförande i vägföreningen innebär också praktiskt arbete. Här läggs kablar i vägen 2006 under Hans-Olofs ledning.
Foto Christer Forssander.

Hagas Olle fick tre barn, Agneta, Anna och Anders-Petter. Anders-Petter emigrerade till Amerika. Han hamnade i San Fransisco. Här ett foto på hans familj. Stående från vänster: Albert Olof Ahlström född 1921, Anders Petter 1885, Anders Gunnar 1915. Sittande Helda född Eriksson 1888 samt Agnes Olivia 1917.

Hans-Olof i lotsuniform.

Anna och Emils barn. Från vänster: Nina (Per-Henriks mammma), Herman, Gunhild, sittande Dina och Ivan. Framför Dina minstingen Per (Pelle, Hans-Olofs pappa).

NÄR MAN skall avsluta en tillbakablick så vill man göra det åskådligt. En bild säger ofta mer än tusen ord. Hur många gånger har inte en gammal bild förblivit ointressant på grund av att man inte förstått samanhangen, och historia handlar mycket om vad samtiden tolkar och tror sig förstå.

SÅ DÄRFÖR låt oss fånga tillfället i flykten och avsluta denna artikel med två familjebilder där både Per-Henrik och Hans-Olof suttit grubblande vid bordet och försökt minnas hur det var. Något som kommande generationer kan ha nytta av. Må de minnas rätt.

Referenser:

Arholma skärgårdskultur i förändring. Berit Eldvik.1992. Släktavlor & ägarförteckningar Björkö-Arholma... Kurt Krona 1997. *Det seglade en Björkö-Brigg,* J. Jungström och H. Nordlund 1968. Bilder ur Hans-Olof och Per-Henriks familjealbum.

Länken mellan Södergården och Hagas, Astrid. Här på bröllopsfotot tillsammans med Ivan som dog ung. Astrid gifte senare i livet om sig med Thor på Södergården.